

УДК 94(477).152

Олеся Дзира
(Київ)

УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛІСТИЧНИЙ РУХ В КАНАДІ В 1918 – 1939 РР. І ЙОГО ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ОФОРМЛЕННЯ

Досліджено процес виникнення, організаційного оформлення громадських об'єднань націоналістичного спрямування, таких як Українська стрілецька громада, Українське національне об'єднання і наближених до них, проаналізовано напрямки їх діяльності.

Ключові слова: націоналістичний рух, громадські організації, Українське національне об'єднання, стрілецька громада.

Дослідженням історії українського націоналістичного руху в Канаді займалися вчені з діаспори. У ряді робіт М. Марунчака охарактеризовано напрями діяльності Української стрілецької громади та Українського національного об'єднання [15], [17]. Окремо подіям голодомору 1932–1933 років в Україні й допомоги громадських організацій діаспори в цей період автор присвятив працю «Нація в боротьбі за своє існування: 1932 і 1933 в Україні і діаспорі» [16]. Частина праць про націоналістичні угруповання в діаспорі була приурочена саме діяльності стрілецької спільноти. Так, для дослідників цієї теми особливо цінною буде робота М. Байрака, члена-засновника УСГ та УНО [1]. Ще більш детально становлення і розвиток стрілецької громади подано у збірнику на честь її 50-літнього ювілею [8]. До 50-ліття діяльності Українського національного об'єднання також було видано ювілейний збірник [19], [20]. У ньому міститься огляд процесу організаційного оформлення УНО, його центральної управи і філій. Про українські націоналістичні організації і пресу як виразника їх поглядів писав у своєму збірнику В. Верига [5]. Коротко про діяльність громадських організацій, в тому числі націоналістичних, можна прочитати в статті М. Лисюк [13]. Корисна інформація про націоналістичний рух в Канаді представлена у статті О. Геруса [7]. Вчений розглядає проблеми об'єднання і налагодженої співпраці прихильників проукраїнського блоку в діаспорі. Ставлення до цього блоку членів прокомуністичного угруповання описує П. Кравчук у своєму доробку [11], [12], протиставляючи їх дії і різко критикуючи націоналістів. Комплексне дослідження націоналістичного руху не було здійснено. До уваги вчені брали лише деякі аспекти цієї проблеми. Наукові праці з обраної теми присвячені діяльності окремих організацій, а не розвитку націоналістичної ідеї в цілому. В цій статті, окрім характеристики націоналістичних об'єднань, також визначено їх місце серед інших громадських угруповань діаспори Канади.

У зв'язку з передачею ряду документів до України фундацією імені О. Ольжича, що зараз перебувають у стані технічного опрацювання, залучення їх до наукового обігу збагатить історію українського націоналістичного руху. У світлі сучасних подій в Україні історія націоналістичного руху є досить актуальною. І діяльність націоналістичних організацій в діаспорі Канади є прикладом громадської ініціативності, активності для нас. Адже, щоб певна ідея перемогла, її недостатньо просто сповідувати.

Метою статті є охарактеризувати український націоналістичний рух в діаспорі Канади у 1918–1939 роках і показати його прояви.

Завдання: дослідити зародження та розвиток українських націоналістичних організацій в Канаді; визначити завдання, поставлені українськими організаціями націоналістичного спрямування та результати їх діяльності.

Програш української революції і як результат створення з волі Москви фіктивної Української Соціалістичної Радянської Республіки і захоплення решти території України сусідніми державами змінили життя українського народу не тільки на етнічних землях, а й в еміграції. В 1920-х роках до Канади та США почали виїжджати колишні вояки українських армій, які не могли жити в умовах ворожої окупації.

Була це окрема категорія людей, котрі після програної боротьби опинилися здебільшого в таборах інтернованих різних країн. Коли з роками після війни табори було ліквідовано, багато з цих ветеранів виявили бажання виїхати до Канади. Поселитися та освоїтися на нових землях їм активно допомагали товариства опіки над емігрантами. Громадське самоврядування було однією з форм пристосування до нового способу життя в Канаді. Колишні військові не полишали ідеї боротьби за незалежність України і вже у 1928 році стали створювати перші націоналістичні гуртки «Української стрілецької

громади» (УСГ) [15, с. 66]. Основні пункти статуту організації наголошували: «1. З'єднати бувших членів української армії та її прихильників, що перебувають у Канаді, і яким дорога національна самостійна соборна українська держава ...; 2. Дбати про добробут так членів, як і співгромадян домінії Канади українського походження і заохочувати їх до всього того, що цей добробут збільшає; 3. Плекати державну думку українського народу та традицію українського війська ...; 4. Дбати про матеріальну підтримку українських інституцій і установ, які стремлять до збудування національної самостійної соборної української держави в історично-етнографічних межах української землі; 5. Подавати точні вістки про дійовий стан на українських землях та про визвольні змагання українського народу; 6. Нессти моральну й матеріальну поміч своїм членам» [6, с. 579]. Головами УСГ у міжвоєнний період були Є. Василичин, І. Гуляй, В. Гультай. За вінніпезькою групою, що її очолили Є. Василичин, І. Гуляй, Д. Герич, Й. Печенюк, І. Чайка та інші, почали формуватися стрілецькі гуртки в Йорктоні, Едмонтоні, Монтреалі, ще пізніше в Торонто, Саскатуні, Судбурах, Мус Джо, Віндзорі та інших місцевостях. Організація зростала з кожним роком, бо нові емігранти все прибували, а з ними і колишні комбатанти, найбільше з окупованих Польщею земель. Привозили вони з собою звістки про репресії окупаційних урядів в Україні і новини, що лише зміцнювали рішення колишніх вояків допомагати рідному народові на Батьківщині [15, с. 66]. З уваги на те, що багато громадян, які не служили в українському війську, бажали стати членами УСГ, на підставі статуту січових стрільців 5 лютого 1929 року вони могли стати «членами-прихильниками». А за плідну працю для УСГ їм надавався статус дійсних членів [1, с. 20].

З ініціативи Української стрілецької громади постає у 1928 році «Комітет оборони українських політичних в'язнів» (КОУПВ). Першою його акцією було віче протесту проти смертного вироку для В. Атаманчука й І. Вербицького, яких звинувачували у вбивстві польського шкільного куратора у Львові. УСГ надіслало телеграми до польського президента, Ліги Націй та урядів інших держав про перегляд вироку. Внаслідок цих дій смертний вирок було замінено на ув'язнення [13, с. 106]. КОУПВ був представницькою установою, завданням якої було піклуватися тисячами українських політичних ув'язнених у польських тюрмах. КОУПВ регулярно проводив збір коштів на їх правовий захист та політичну підтримку цих в'язнів, відсилав меморандуми до урядів демократичних держав, домагаючись у них інтервенції у справі гуманного трактування політичного в'язня. Згодом організацію допомоги взяла на себе управа УСГ.

В Україні в ті часи була значна кількість військових інвалідів, що не отримували інвалідної ренти, бо окупаційні режими сприймали їх як ворогів. Ними опікувалась українська спільнота й апелювала до своїх братів за океаном за допомогою. УСГ стала першою, що зайнялася цією справою, бо більшість покалічених були колишніми фронтовими друзями її членів. Стараннями УСГ у Львові було побудовано репрезентативний Дім українських інвалідів [15, с. 66-67].

Після нечуваного погрому в Галичині, що ввійшов до історії під назвою «пацифікації», яка мала на меті зупинити український національний рух та революційну боротьбу УВО – ОУН проти Польщі, головна управа УСГ написала меморіал до уряду Канади і прем'єра Бенета [4, с. 132]. На прохання головної управи УСГ тодішній посол до канадського парламенту М. Лучкович подав його на розгляд парламенту в Оттаві у червні 1931 року. Ці події знайшли відгук у пресі Канади та Англії. Понад двадцять послів і членів Палати лордів підписали протест до Ліги Націй. Ця акція протесту посприяла тому, що канадська громадськість почала більше цікавитися українською справою та краще розуміти своїх співгромадян-українців (з промови засновника, першого голови УСГ в Канаді Є. Василичина, виголошеної на святі до 40-річчя УСГ в Торонто 14 квітня 1968 року і надрукованої в «Новому шляху» 25 травня, 1 та 8 червня 1968 році) [4, с. 132].

На потреби визвольної боротьби на Батьківщині в 1934 році П. Штепою було запропоновано створити «одноцентовий» фонд. Суть його діяльності полягала у щоденному зборі коштів його членами у розмірі одного цента для допомоги націоналістичним угрупованням у «ріднім краю». Остаточо цей фонд оформився в 1935 році. Очолював його крайовий комітет з І. Гуляєм. А з 1938 року з Т. Павличенком [9, с. 42-45].

Доказом тісної співпраці УСГ з аналогічними товариствами за кордоном став з'їзд у січні 1931 року у Вінніпезі, на якому формальним актом було закріплено входження канадських січових стрільців до великої родини українських націоналістів. У резолюції І. Гуляя говорилося: «Ми, члени Української стрілецької громади, спираючися на ідеологію українських націоналістів, будемо вести наше діло згідно з їх програмою і тактикою, приміненою до канадських обставин» [9, с. 27-29].

Зі зростом можливостей і чисельності нової організації з 1930 року почали виходити місячник «Стрілецькі Вісті» та часопис «Новий шлях». У 1932 році вони об'єдналися. До цього члени УСГ друкували свої замітки в інших проукраїнських виданнях. Але коли «Український голос» (пресовий орган Союзу українців самостійників) оскаржив УВО, підозрюючи, що польські репресії в Галичині були принаймні частково спровоковані терористичною діяльністю УВО, то УСГ вирішила заснувати свою газету, щоб спростувати таку негативну рекламу, а також пропагувати ідеологію ОУН [7, с. 131].

У 1932 році заходами членів УСГ в діаспорі Канади постає Українське національне об'єднання (УНО) з першими своїми відділами в Едмонтоні та Саскатуні. Причиною його створення стало ба-

жання сформувати загально націоналістичну організацію, до якої б належали не тільки колишні фронтові ветерани, але й ширший загал. УНО мало приймати до себе членів, не звертаючи увагу на їх віросповідання. Цей задум себе виправдав. Вже за перші два роки існування в УНО було 45 філій, не враховуючи жіночих і молодіжних відділів [15, с. 66-68]. Згідно з статутом УНО ставило перед собою наступні завдання: «1. Плекати дух єдності серед українців через усвідомлення спільності інтересів цілої нації; 2. Піднесення почуття громадської відповідальності серед нашого суспільства; 3. Піднесення його економічного добробуту шляхом поширення фахового знання ...; 4. Усвідомлення своїх членів і ширшого загалу в справах політичних ...» [21, с. 22].

Національне об'єднання, як і його попередник Стрілецька громада, переймалося становищем земляків в Україні. В часи голодомору 1932–1933 років воно долучалося до масових протестних віч у діаспорі, підтримувало резолюції на засудження голоду і політики більшовиків. Широка акція за боротьбу з голодом в Україні була розвинена націоналістичним часописом «Новий шлях». УНО видало іменем крайової ексекютиви за підписами О. Григоровича, голови, та А. Глинки, секретаря, два заклики: один з 3 жовтня «Крайова ексекютива УНО кличе всіх до протестних акцій», а другий з 14 листопада «Протестуймо проти винищення України Москвою: спішімо із поміччю голодуючій Україні» [16, с. 44-47, 107-108]. УНО проголосило день 24 листопада «днем національної жалоби, молитви, посту... В день національної жалоби жодна українська душа, крім малих дітей, не сміє прийняти страви до уст ... З днем одержання цього зазиву кожна околиця має скликати збори всіх українських мешканців спеціально в цій справі та обрати комітет помочі голодуючій Україні» [23, с. 1]. Кошти з їжі за той день, закликав провід, передавати на пожертвування Українському червоному хресту для голодуючої України. Адреса для цих збірок знаходилася в Едмонтоні.

У 1934 році відбулася перша крайова конференція Українського національного об'єднання в Саскатуні, який з 1933 року став головним осідком УНО і куди була перенесена головна управа УСГ (до цього була у Вінніпезі). Ця конференція організаційно оформила УНО на теренах Канади. Першим головою об'єднання українських націоналістів був О. Григорович. Довгі роки очільником цієї організації був і В. Коссар [2, с. 281-282].

У часи створення Карпатської України в 1938 році націоналістичні організації не оминули цю подію своєю увагою. Так, у «Новому шляху» за 18 жовтня 1938 року в статті «Українці на чужині й закарпатська справа» писалося: «Справу Закарпаття трактує ... не як проблему частини української землі, а всієї! Домагання самовизначення Закарпаття – це сказання «а» української національно-державницької азбуки! Українці Закарпаття, а з ними весь український нарід, домагаються незалежності Закарпаття, щоб створити зав'язок незалежної соборної української держави!» [26, с. 4]. На спільному вічі всіх націоналістичних організацій в Едмонтоні, а також Союзу українців самостійників, Братства українців-католиків, Союзу гетьманців-державників, що відбулося 13 листопада 1938 року, було сформовано комітет допомоги Карпатській Україні. Ним було вислано відозви до українських громадян не лише в Альберті, але також і в Британській Колумбії. Комітет відбув ряд засідань, зібрав більше 5 000 дол. і переслав їх до А. Волошина [1, с. 74].

УНО тісно співпрацювало з такими братніми організаціями, як Українська стрілецька громада, Організація українок ім. О. Басараб, Молоді українські націоналісти [2, с. 281-282]. Члени цих братніх організацій були одночасно і членами Українського національного об'єднання і брали участь в його з'їздах. Їх голови входили до так званої «ширшої крайової ексекютиви УНО» з 1936 року [18, с. 26-27]. УНО також підтримувало контакти з аналогічними організаціями поза Канадою – ОДВУ у США, Організацією б. українських вояків у Брюсселі, Українським національним об'єднанням у Парижі тощо [15, с. 68]. Звісно, найбільш тісні зв'язки були налагоджені з проводом Організації українських націоналістів. Для зміцнення й поширення українського націоналістичного руху в діаспорі приїздили до Канади генерали В. Курманович і М. Капустянський, полковники Є. Коновалець і Р. Сушко [15, с. 68].

Унаслідок нової, другої хвилі, еміграції українців до Канади політичного характеру, традиційний двоподіл канадських українців на католиків і православних помножився ще й на ідеологічні угруповання. Більшість із соціалістичної спільноти канадських українців, яка існувала перед Першою світовою війною, під впливом російської революції, а зокрема більшовицької в 1917 році, схилилася ще більше вліво, захопилася марксистсько-ленінськими ідеями й визнала УСРР за державу українського народу, а тим самим боротьбу за українську державність завершеною. Однак, більшість канадських українців бачили в УСРР ніщо інше, як тільки нову форму поневолення українського народу й тому стояли на тому, що боротьба за власну національну державність не закінчена.

На жаль, ця більшість не була монолітною і поділялася не тільки на ґрунті релігії; далі поділ йшов на республіканців-лібералів та монархістів-гетьманців, і ці два угруповання звинувачували одне одного за програш у визвольних змаганнях [5, с. 88]. Націоналісти також не приходили до домовленості з лібералами. Хоча спочатку при постанові Української стрілецької громади вона досить активно співпрацювала з Союзом українців самостійників, що також прагнули незалежності України. Але

невдовзі стало зрозуміло, що в додатку до релігійного фактора, СУС і УСГ мали серйозні відмінності у поглядах щодо ідеологічної природи українського націоналізму. Націоналізм членів СУС був народницьким і помірним його видом, у той час як УСГ підтримувала новий бойовий чи «інтегральний» націоналізм. СУС підтримував канадський демократичний процес, націоналісти ж схилилися до авторитарного ладу, що зумовлювалося тогочасним становищем у «рідному краї». Січові стрільці принесли з собою глибоке почуття політичної гіркоти, яке суб'єктивно звинувачувало лібералізм і монархізм за поразку у Визвольних змаганнях [7, с. 127]. Націоналісти говорили, що ліберали не організували під час Першої світової війни українських військових частин в канадській армії і не вислали їх на Україну воювати за державність (дарма, що тоді про це мови не могло йти, оскільки український рух в Канаді на той період мав австрійську, а отже ворожу репутацію). Націоналісти закидали лібералам, наприклад СУС, що той забагато часу і коштів віддає на утримання своїх інституцій у Канаді, а замало на український повстанський рух, до того ж постійно займається церковними справами, якими не відало пронаціоналістичне крило українських організацій. Вони називали самостійників патріотами «мейд ін Канада» [25, с. 36-37]. Згідно зі словами редактора «Нового шляху» М. Погорецького, кожен, хто не приймав безкомпромісність націоналістичної позиції ОУН («одна країна, одна нація, один вождь»), був не ким іншим, як хрунем. А українсько-канадську філософію СУС Погорецький висміював. Наприклад, він писав «патріотизм рутенсько-австро-угорської марки, хоч би й скандинавізований і пристосований тут як «мейд ін Канада» ... – це не дійсний патріотизм, а гидка, на жовто-блакитно помальована машкара, про яку в чесних українців тільки неприємні спомини осталися» («Новий шлях» 25 вересня 1938).

У статтях у тогочасній націоналістичній пресі простежувалося прихильне ставлення до зацікавлення гітлерівської Німеччини Україною. У свою чергу член-засновник СУС М. Стечишин засуджував будь-які прояви тоталітаризму й німецькі зв'язки ОУН і звинувачував УНО в поширенні антидемократичних настроїв. Такі розбіжності у поглядах виливались у справжнє протистояння між проукраїнськими організаціями. Ударом для ліберального табору став відхід одного з його лідерів-засновників В. Свистуна до УНО. Такий вчинок аргументувався бажанням до більш радикальних дій у питанні української незалежності [7, с. 133-135].

З цих суперечностей користувався блок комуністів, об'єднаних у товаристві «Український робітничо-фермерський дім» (ТУРФДім), який мав одну визначену лінію політичної боротьби. Отже, на протигагу проукраїнському блоку діяльність інтернаціонального була більш згуртована та налагоджена [17, с. 77-78].

Ось так один з передових членів прокомуністично налаштованого товариства «Український робітничо-фермерський дім» П. Кравчук відгукувався про націоналістично спрямовані об'єднання: «Українські націоналісти намагалися на «стрілецькій славі» вийти на політичну арену. Вони почали створювати стрілецькі громади, до яких заманували колишніх «усусусів». Рядові «усусуси», які групувалися навколо українських робітничих домів, скликали масові віча; на них вони викривали злочини українських буржуазних націоналістів – отаманів, четарів, хорунжих, – які знущалися з «мужви», а тепер, опинившись за океаном, знову хочуть її взяти під свій контроль і нажитися на ній» [12, с. 101]. Ще в одній зі своїх розвідок автор продовжує попередню думку, наголошуючи, що українські націоналісти «гнали» на фронті простих солдат «гинуть не за Україну і її народ, а за цісаря Франца-Йосифа І і кайзера Вільгельма, за свої шкурницькі інтереси» [11, с. 213]. Як бачимо, ТУРФДім намагалося очорнити в очах рядових солдат, колишніх членів УГА та УСС, своїх командирів, створити ілюзію відмінності їх поглядів і прихильності перших до діяльності, так званих, робітничих домів. Комуністи скликали віча, під час яких закликали колишніх вояків творити «червоні» УСГ. Це робилося з метою внесення розладу й суперечностей в ряди стрілецької громади. Зі слів Петра Кравчука виплило, що «українські ж буржуазні націоналісти виступали за війну. Вони говорили, що війна забезпечить «самостійність української держави», одверто поклали свої надії на німецький фашизм» [12, с. 25].

Національні та інтернаціональні організації українців у діаспорі відверто ворогували. Це проявлялося не тільки в публічних дискусіях та полеміці у пресі, а й у провокаціях на мітингах, справжніх погромах будинків товариств та бійках між їх членами. «До тієї міри знахабніли, що нападали на національні організації і побивали людей на вулицях», – згадував Василь Пласконіс, член УНО [22, с. 206]. Про такі конфлікти писав у своїх спогадах і Михайло Шарик: «Вичитавши якоесь громадське оголошення, що там або десь інде мали відбутися збори, забава чи національне свято в котрійсь парафії, «Просвіті» чи «Народному домі», а головне в час віч, вони, розмістившись в стратегічних місцях, підносили крик, зчиняли бучу, а членів даної організації чи парафії, що пробували викинути напасників, часто побивали до крові» [27, с. 138]. Цього не заперечували і прихильники інтернаціональної ідеї. «В деяких містах тим доляровим патріотам дещо таки перепало: бомбардували їх тухлими яйцями» [14, с. 101].

Націоналістичні організації в Канаді переймалися не тільки питаннями національного розвитку, а й економічними. На засіданні членів УСГ у квітні 1929 року під час дискусії щодо економічної кризи

виникла ідея, запропонована В. Топольницьким, про заснування при стрілецькій громаді економічного комітету, який мав би сприяти розвитку кооперативів. До цього комітету увійшли І. Гуляй, В. Топольницький і Д. Герич. Уже в липні 1930 року було сформовано першу стрілецьку кооперативу з питань видавництва книг та журналів з історії визвольного руху в Україні. З 1 січня 1931 року вона стала окремо діяти від УСГ. Загалом члени націоналістичних організацій самі по собі створювали такі кооперативи. А В. Топольницький був ще й ініціатором заснування кредитної спілки в Саскатуні 1939 року [24, с. 90-94].

Націоналістичні організації займалися також справами просвіти. Проводилися платні військові курси УСГ для молоді, створювалися відділи «Пласту». Також, наприклад, згадує у своїх студіях Олександр Брик, «січовий стрілець» в Канаді, про видання власним коштом у Львові історії УСС і про ідеологічні завдання націоналістичних організацій: «Виховувати ідейних земляків для української визвольної справи. Ми влаштовували доповіді, вечірні, вистави, концерти і всякі «оказії», щоб зібрати гроша і вислати в Україну на пекучі національні потреби» [3, с. 321-323]. УНО проводило широку культурно-освітню діяльність: народні доми, школи українознавства, вищі освітні курси, літні виховні табори молоді, гуртки самодіяльності.

Перед Другою світовою війною УНО мало понад 50 відділів в Канаді, УСГ – 19, ОУК – 33, МУН – 38 й Українська студентська націоналістична організація (УСНО) – 5 [15, с. 69]. Як бачимо, з логічною послідовністю Українська стрілецька громада перероджувалася з вузькостанового товариства колишніх українських військових у організацію, котра представляла ширші кола українців діаспори, що підтримували ідею націоналізму. Так почали утворюватися жіночі відділи, потім з'явилися члени-прихильники. І насамкінець, з ініціативи членів УСГ було створено Українське національне об'єднання, а згодом при ньому молодіжну секцію. Таким чином, завданням УСГ та УНО було не тільки об'єднати колишніх «стрільців», а й поширювати українську національну ідею серед громадськості Канади. Другим завданням для націоналістів стала допомога визвольному рухові на теренах України, воєнним інвалідам, жертвам політичних репресій. Для цього ними було створено спеціальні комітети, фонди зі збору коштів. Ще одним напрямом їх діяльності стала боротьба з комунізмом і радянською пропагандою. Націоналістичні організації виступали проти релігійних суперечностей і стояли за свободу вибору конфесії. Члени УНО та УСГ також займалися економічними та культурно-просвітницькими питаннями в діаспорі. Вони організовували кооперативи, аматорські гуртки, ставили театральні вистави, утворювали хори, танцювальні групи, вечірні й суботні школи. Все це робилося для того, щоб запобігти асиміляції українців місцевим населенням і підтримувати в них відчуття гордості за своє походження та запал боротьби за своє майбутнє.

Список використаних джерел та літератури:

1. Байрак М. Українська Стрілецька Громада в Едмонтоні / М. Байрак. – Едмонтон : накладом Української Стрілецької Громади – відділу в Едмонтоні, 1978. – 240 с.
2. Боровик М. Століття українського поселення в Канаді (1891–1991). – Монреаль / М. Боровик. – Оттава : Українська Могилансько-Мазепинська академія наук (УММАН), 1991. – 485 с.
3. Брик О.С. Мої життєві студії / О.С. Брик. – Вінніпег, 1956. – 528 с.
4. Василюшин Є. Твердою ногою по довгому шляху ... / Є. Василюшин // За честь, за славу, за народ!: збірник на золотий ювілей Української стрілецької громади в Канаді 1928–1978 / [ред. З. Книш]. – Торонто : видання головної управи Української стрілецької громади в Канаді, 1978. – С. 129–135.
5. Верига В. За межами Батьківщини: збірник наукових статей і доповідей / В. Верига. – Л. : Інститут ім. І. Крип'якевича НАН України, 2002. – 364 с.
6. Витяг з першого статуту Української стрілецької громади // За честь, за славу, за народ!: збірник на золотий ювілей Української стрілецької громади в Канаді 1928–1978 / [ред. З. Книш]. – Торонто : видання головної управи Української стрілецької громади в Канаді, 1978. – С. 579.
7. Герус О.В. Консолідація української спільноти в Канаді / О.В. Герус // Життєвий досвід українців в Канаді: рефлексії. – Вінніпег : Українська вільна академія наук у Канаді, 1994. – С. 115–152.
8. За честь, за славу, за народ!: збірник на золотий ювілей Української стрілецької громади в Канаді 1928 – 1978/ [ред. З. Книш]. – Торонто : видання головної управи Української стрілецької громади в Канаді, 1978. – 639 с.
9. Книш З. Українська стрілецька громада в Канаді / З. Книш // За честь, за славу, за народ!: збірник на золотий ювілей Української стрілецької громади в Канаді 1928–1978 / [ред. З. Книш]. – Торонто : видання головної управи Української стрілецької громади в Канаді, 1978. – С. 13–52.
10. Книш І. Центральна управа ОУК / І. Книш // На службі рідного народу: ювілейний збірник Організації українок Канади ім. Ольги Басараб у 25-річчя від заснування (1930–1955). – Вінніпег, 1955. – С. 44–51.
11. Кравчук П.І. На канадські землі / П.І. Кравчук. – Львів, 1963. – 395 с.
12. Кравчук П.І. Українці в Канаді: статті, нариси, памфлети / П.І. Кравчук. – К. : Дніпро, 1981. – 232 с.
13. Лисюк М.Л. Повоєнна українська еміграція та її роль у створенні українських громадсько-політичних організацій у Канаді (1922 – 1933 рр.) / М.Л. Лисюк // Магістеріум: історичні студії: зб. наук. праць. – К. : Педагогіка, 2001. – Вип. 7. – С. 104–107.

14. Личук Ю.А. На чужині / Ю.А. Личук. – К. : Державне в-во худож. літ., 1964. – 198 с.
15. Марунчак М.Г. Історія українців Канади: у 2-х т. / М.Г. Марунчак. – Вінніпег : накладом Української вільної академії наук в Канаді, 1991. – Т. 2. – 512 с.
16. Марунчак М.Г. Нація в боротьбі за своє існування: 1932 і 1933 в Україні і діаспорі / М.Г. Марунчак. – Вінніпег : накладом Української вільної академії наук в Канаді, 1985. – 143 с.
17. Марунчак М.Г. Студії до історії українців Канади: у 5 т. / М.Г. Марунчак. – Вінніпег : Українська вільна академія наук, 1973–1980. – Т. 5: Розвідки та документи міжвоєнної доби. – 299 с.
18. Мاستикаш Є. Розвиток організаційної побудови системи Українського національного об'єднання Канади та його братніх організацій / Є. Мастикаш // На шляху до національної єдності. П'ятдесят років праці Українського національного об'єднання Канади 1932–1982: ювілейний збірник. – Торонто : Українське національне об'єднання крайова еگزекутивна, 1982. – Т. 1. – Ч. 1. – С. 23–30.
19. На шляху до національної єдності. П'ятдесят років праці Українського національного об'єднання Канади 1932–1982: ювілейний збірник. – Торонто : Українське національне об'єднання крайова еگزекутивна, 1982. – Т. 1. – Ч. 1. – 951 с.
20. На шляху до національної єдності. П'ятдесят років праці Українського національного об'єднання Канади 1932–1982: ювілейний збірник. – Торонто: Українське національне об'єднання крайова еگزекутивна, 1982. – Т. 1. – Ч. 2. – 957 с.
21. Перший статут УНО (відбитка наголовної і першої сторінки) // На шляху до національної єдності: п'ятдесят років праці Українського національного об'єднання Канади 1932–1982: ювілейний збірник. – Торонто : Українське національне об'єднання крайова еگزекутивна, 1982. – Т. 1. – Ч. 1. – С. 22.
22. Пласконіс В. Вздовж і впоперек Канади... (у п'ятдесятлітній мандрівці) / В. Пласконіс // За честь, за славу, за народ!: збірник на золотий ювілей Української стрілецької громади в Канаді 1928–1978 / [ред. З. Книш]. – Торонто : видання головної управи Української стрілецької громади в Канаді, 1978. – С. 205–208.
23. Протестуймо проти винищення України Москвою: спішімо із поміччю голодуючій Україні // Новий шлях. – Едмонтон, 1933 (Р. IV). – 14 листопада (Ч. 46). – С. 1
24. Ситник В. Кооперативна справа в стрілецькій громаді / В. Ситник // За честь, за славу, за народ!: збірник на золотий ювілей Української стрілецької громади в Канаді 1928–1978 / [ред. З. Книш]. – Торонто : видання головної управи Української стрілецької громади в Канаді, 1978. – С. 89–97.
25. Стечишин Ю. Між українцями в Канаді / Ю. Стечишин. – Саскатун : видання Союзу українців самостійників, 1953. – 48 с.
26. Чи гідний українець може бути проти цього: українці на чужині й закарпатська справа // Новий шлях. – Саскатун, 1938 (Р. IX). – 18 жовтня (Ч. 42/2). – С. 4.
27. Шарик М. В боях з большевизмом / М. Шарик // За честь, за славу, за народ!: збірник на золотий ювілей Української стрілецької громади в Канаді 1928–1978 / [ред. З. Книш]. – Торонто : видання головної управи Української стрілецької громади в Канаді, 1978. – С. 136–150.

Стаття надійшла до редколегії 14.10.2014.

Олеся Дзыра

Украинское националистическое движение в Канаде в 1918 – 1939 гг. и его организационное оформление.

Исследовано процесс возникновения, организационного оформления общественных объединений националистической направленности, таких как Украинская стрелецкая община, Украинское национальное объединение и приближенных к ним, проанализировано направления их деятельности.

Ключевые слова: националистическое движение, общественные организации, Украинское национальное объединение, стрелецкая община.

Olesia Dzyra

Ukrainian Nationalist Movement in Canada (1918 – 1939) and Its Organizational Legalization.

The article deals with the formation process and organizational legalization of the nationalist public associations, i.e. the Ukrainian Riflemen's Community, the Ukrainian National Federation, etc. The author of the article analyses the major vectors of their activity and lists the adherents of the nationalist movement of the Ukrainian Diaspora in Canada. Moreover, the author underlines that the number of those who joined the ranks of the nationalist movement in emigration is constantly increasing. Therefore, the article presents the tendencies and results of the Ukrainian nationalist organization activity. In addition, the research shows how such associations assist compatriots in Canada and in Ukraine. Therefore, the author defines their implicit role in preservation and popularization of the Ukrainian language, culture, customs and traditions among the Ukrainians of the Diaspora.

Key words: nationalist movement, public organization, Ukrainian National Federation, Ukrainian Riflemen's Community.